

УДК 811.161.2(07)

В.Ю. Підгурська,
асистент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядається класифікація інноваційних методів навчання як один із важливих інструментів навчального процесу, що сприяє формуванню мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів. Дається стисла лінгвістична характеристика основних найоптимальніших методів навчання, які уможливають повноцінну комунікативну спрямованість навчального процесу.

Відповідно до рішень Болонської конвенції, визначається нова особистісно зорієнтована парадигма освіти, спрямована на розвиток студента, його здібностей, збагачення соціального досвіду, що потребує оновлення досягнень лінгвопедагогіки, зокрема, оновлення змісту і методики навчання дисциплін мовно-методичного циклу.

Для формування мовнокомунікативних умінь у майбутніх учителів початкових класів особливо важливе значення має оптимальний вибір методів і прийомів навчання, доцільне поєднання їх у конкретних умовах роботи викладача та вміле використання на різних етапах вивчення дидактичного матеріалу.

Метою статті є аналіз інноваційних методів навчання які необхідно використовувати при формуванні мовнокомунікативних умінь у майбутніх учителів початкових класів.

"Методи навчання – це складна педагогічна категорія, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольна-корекційна та ін." [1: 108].

У педагогіці та лінгвістиці немає єдиної точки зору на класифікацію методів навчання. Останні класифікуються вченими на різних засадах: за джерелами отримання знань (А. Алексюк, Є. Голант, І. Огородников, М. Сорокін, С. Шаповаленко та ін.), за дидактичними цілями (І. Огородников та ін.); за рівнем пізнавальної діяльності (І. Лернер, М. Скаткін), за способом взаємодії вчителя й учнів на уроці (О. Біляєв, Л. Рожило, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін). Вибір класифікації залежить, у першу чергу, від окреслених цілей та завдань навчання. П. Юцявичене [2: 148], узагальнюючи класифікації методів навчання, пропонує такий розподіл:

- методи набування знань;
- методи формування вмінь і навичок;
- методи здійснення творчої діяльності;
- методи закріплення і перевірки знань.

Істотно впливає на вибір методів і прийомів реалізація комунікативно-діяльнісного підходу до навчання мови. Концепція і Державний стандарт мовної освіти акцентують увагу на практичній спрямованості комунікативно-діяльнісного підходу. Такий підхід забезпечить виховання мовної особистості у процесі мовленнєвої діяльності, що передбачає формування комунікативних умінь і навичок. Він є перспективним саме тому, що спрямований на отримання та закріплення студентами мовних знань та умінь у процесі реальної комунікації в межах навчальної групи, мікрогрупи, пари.

Стимулювання навчальної діяльності студентів, виявлення й розвиток їх творчих здібностей, розширення меж індивідуалізації та диференціації навчання, підвищення активності пізнавального процесу на основі реалізації суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між викладачем і студентом є метою впровадження модульно-рейтингової технології у навчальний процес. Оптимізація педагогічного процесу за модульно-рейтинговою технологією безпосередньо залежить від вибору методів навчання. Для кращого засвоєння змісту модуля необхідно підбирати комплекс методів, що застосовуються в конкретному дидактичному середовищі. Щоб передати всю необхідну навчальну інформацію, у процесі навчання створюють умови для реалізації нових дидактичних методів та прийомів.

Одним з основних напрямків удосконалення системи вищої освіти є впровадження в навчальний процес інноваційних методів. У словнику-довіднику з методики викладання української мови пропонується таке визначення: "Інноваційні методи навчання – це нові методи, що вирізняються оригінальністю, незвичністю, певними можливостями. До них належать: робота в парах, "карусель", "акваріум", "незакінчені речення", "мозковий штурм", "ажурна пилка", "дерево рішень", метод ПРЕС, інтелектуальна розминка, інформаційний пропуск, кейс-метод, синектика, тематична дискусія, "піраміда", інтерв'ювання, коло знань, комп'ютерні технології, тести, проблемно-пошуковий метод та багато інших" [3: 118].

Слід виділити основні інноваційні методи, що найкраще забезпечують реалізацію цілей та завдань нашого дослідження – формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів.

Зупинимося на окресленні змісту деяких *інноваційних методів*.

Проблемно-пошуковий метод.

В основі проблемного навчання лежить створення в процесі вивчення мови проблемних ситуацій та їх аналіз, висловлення припущень, встановлення зв'язків між мовними явищами, зіставлення їх та перевірка правильності доказів, формування висновків й узагальнень у процесі спільної діяльності викладачів і студентів за умови максимальної самостійності студентів. Вимогами до умінь майбутніх учителів є уміння вести науковий пошук, користуватися здобутими раніше знаннями, інформаційними та довідковими джерелами. Проблемне навчання знаходить своє відображення в словесних (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, інструктаж); наочних (демонстрація, ілюстрація, спостереження); та практичних (лабораторні, практичні роботи, вправи, педагогічна практика) методах.

Проблемні методи навчання потенційно реалізуються в системі таких форм навчання, як: проблемна лекція, проблемні семінарські заняття тощо. Проблемно-пошуковий метод навчання лежить в основі практичних вправ і завдань, що стимулюють студентів до творчої діяльності, виховують у них ініціативність і самоконтроль.

Комп'ютерні технології.

Комп'ютерна технологія навчання характеризується комплексом уніфікованих методологічних, програмно-технічних і організаційних засобів, призначених для інтенсифікації самостійної пізнавальної діяльності, навчання і керування навчанням, а також для вирішення навчальних і практичних завдань.

Упровадження комп'ютерної технології відкриває нові можливості не тільки для індивідуалізації навчання – збільшується обсяг засвоєння навчальної інформації, економиться час.

Відтак, роль педагога в навчальному процесі принципово змінюється. Передусім він повинен уміти вільно орієнтуватися в теоретичному матеріалі, володіти основами інформаційно-комунікаційних технологій, бути мобільним і зацікавленим у розвитку пізнавальних здібностей студентів.

З метою оптимізації діяльності на заняттях з мови, забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання, формування вмотивованого ставлення до вивчення мовних явищ, оперативності самоконтролю студентів доцільно використовувати електронний підручник. Останній розширює можливості роботи зі словниками, довідниками, енциклопедіями, допомагає в проведенні мовних ігор, тестів для контролю і самоконтролю.

Дискусійні методи.

Розвивають комунікативний потенціал майбутнього вчителя початкових класів дискусійні методи. Практичне заняття-дискусія потребує чіткої організації: вибору проблемної теми, яка оголошується заздалегідь, щоб студенти могли попрацювати з літературою, довідниками; складання плану; допомоги студентам у підготовці вступної промови, добору ілюстративного матеріалу за темою. На занятті створюється атмосфера довіри та взаємоповаги. Завдяки участі в дискусії студенти мають змогу тренувати такі вміння та навички:

- орієнтуватися в умовах спілкування;
- здобувати інформаційний матеріал;
- точно формулювати свої думки, аргументувати висловлювання;
- продумувати смислові зв'язки між частинами діалогу, знаходити форми їх словесного вираження;
- уважно стежити за якістю свого та чужого мовлення;
- коректно, толерантно (хоча й цілеспрямовано та наполегливо), доводити правильність своєї думки;
- слідувати за регламентом промови.

У ході такого заняття створюються сприятливі умови для формування мовнокомунікативних умінь студентів, оскільки під час дискусії формуються риторичні вміння, культуромовні навички, зв'язність мовлення.

Метод тестування.

У сучасній дидактиці метод тестування є найпоширенішим при тематичному оцінюванні рівня сформованості знань, умінь і навичок. Тестові завдання різних типів використовуються на етапах вхідного, поточного, проміжного, підсумкового і відстроченого контролю знань у процесі педагогічного моніторингу. Основна мета тестового контролю – оцінювання рівня засвоєння знань студентів після вивчення дисципліни й одержання інформації для удосконалення процесу підготовки фахівців сфери освіти.

При вирішенні тестового завдання студент має змогу ще раз повторити пройдений матеріал і краще закріпити отримані знання. А викладач, залежно від отриманих результатів, вносить відповідні

корективи в навчальний процес – застосовує нові підходи, форми, методи та дидактичні засоби навчання.

Метод "Ділова гра".

Цей метод передбачає імітаційне моделювання виробничих ситуацій, наприклад, уроків рідної мови в початковій школі. Студенти (як учасники ділової гри) реалізують свої знання з української мови та культури мовлення. Майбутні вчителі вочевидь переконуються у важливості проблеми формування мовнокомунікативних умінь для подальшої професійної діяльності.

За допомогою ділових ігор здійснюється пошук оптимальних варіантів розв'язування мовних проблем: знання ділової лексики, відповідної термінології, мовних штампів та вміння грамотно висловлювати свої думки відповідно до норм літературної мови. Актуальність ділової гри полягає саме в тому, що вона охоплює роботою практично всіх студентів у групі, стимулюючи їх до спілкування, до нормативного відтворення того комунікативного матеріалу, що пропонується опрацьовувати під час роботи з різними блоками заняття.

Ділові ігри – це один з ефективних методів організації роботи над удосконаленням мовнокомунікативних умінь студентів у процесі педагогічної практики. З огляду на це, ділова гра і застосовується для розвитку професійної компетентності особистості.

"Мозковий штурм".

Мозковий штурм є ефективним методом актуалізації опорних мовних знань студентів під час колективного обговорення певної проблеми. Наприклад, повідомивши тему та мету практичного заняття, викладач записує на дошці проблемне запитання, яке потрібно розглянути. Один зі студентів за 5-7 хвилин записує на дошці всі ідеї щодо розв'язання цієї проблеми. Далі пропонується попрацювати в парах – проаналізувати й відібрати найбільш раціональні думки, які допоможуть вирішенню поставленої проблеми. Викладач вислуховує всі ідеї студентів, контролює правильність суджень, їх логічність та послідовність. Після завершення обговорення в аудиторії організовується дискусія, обговорення різних поглядів щодо проблеми. Як правило, "мозковий штурм" застосовують перед поясненням нового теоретичного матеріалу.

Незакінчені речення.

Робота за такою методикою дає студентам змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо пропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити стисло, але точно, логічно й переконливо. Цей метод можна застосувати в кінці заняття: студенти, використовуючи уявний мікрофон і користуючись запропонованою формулою відкритого речення, висловлюють свою думку, наприклад: "На сьогоднішньому занятті я дізнався..." або "Ці знання стануть у нагоді мені при вивченні..." та ін. "Незакінчені речення" сприяють розвитку дискурсивної компетенції майбутніх учителів.

Кейс-метод.

Метод кейса набув особливого поширення серед студентства, він спирається на теорію розвитку розумових здібностей студентів і спрямований на розвиток творчого мислення. За допомогою цього методу студенти засвоюють раніше не відому інформацію, удосконалюють вміння спілкуватися, виховують впевненість у собі. Застосування кейс методу передбачає поділ студентів на групи та обрання спікера в кожній групі. Проведенню такого заняття має передувати відповідна теоретична підготовка студентів, написання конспекту, підготовка контрольних запитань до теми заняття, укладання списку рекомендованої до опрацювання літератури.

Усе зазначене вище, звичайно, не дає жодних підстав стверджувати, що в кредитно-модульній системі навчання педагог повинен обмежуватися тільки інноваційними методами навчання. Викладач має пам'ятати, що обов'язковим складником будь-яких методичних систем та класифікацій є так звані *традиційні методи навчання*. Ефективність застосування теоретично обґрунтованих і впроваджених у практику традиційних методів і прийомів навчання мови підтверджена педагогічною теорією і практикою. Так, О. Біляєв зазначає: "У викладанні мови витримали випробування часом багато традиційних методів навчання, зокрема розповідь учителя, евристична бесіда, спостереження над мовою та ін." [4: 23].

Обмежений обсяг статті не дозволяє повною мірою проаналізувати класичні лінгводидактичні методики, що буде здійснено в інших публікаціях автора.

Отже, з метою формування мовнокомунікативних умінь майбутніх вчителів-класоводів потрібно застосовувати одночасно традиційні та інноваційні методи, оскільки важливими є всі рівні пізнання і всі види та типи дидактичних форм і методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах/ Колектив авторів за редакцією М.І. Пентелюк. – К: Ленвіт, 2004. – 400 с.
2. Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения. – Каунас: Швиеса, 1989. – 272 с.

3. Кочан І.М., Захлопна Н.М. Словник-довідник із методики викладання української мови. Друге видання, виправлене і доповнене. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
4. Біляєв О.М., Симоненкова Л.М., Скуратівський Л.В., Шелехова Г.Т. Навчання української мови в 10 – 11 класах: Посібник для вчителя. – К.: Освіта, 1998. – 143 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.12. 2008 р.

Подгурская В.Ю. Анализ инновационных методов формирования языковых коммуникативных умений студентов в процессе изучения языка и методики его преподавания в начальных классах.

В статье рассматривается классификация инновационных методов обучения как один из важнейших инструментов учебного процесса, который способствует формированию языковых коммуникативных умений будущего учителя начальных классов. Дается краткая лингвистическая характеристика основных наиболее оптимальных методов обучения, которые делают возможным полноценную коммуникативную направленность учебного процесса.

Pidgurs`ka V.Y. The Analysis of the Methods of Forming the Speech Communicational Skills of Students in the Process of Teaching it in at Elementary School.

The article deals with the classification of the innovative methods of teaching as an important part of teaching process, which contributes to the formation of the speech communicational skills of future elementary schools teachers. A short linguistic description of the major optimal methods of teaching, that make the proper communicational orientation of the teaching process possible, is given.